

oznako. Vpodobljeni predmet je slikarju samo še zato pomemben, ker sproži v njem določeno občutje. V tem abstraktnem kolorizmu, kjer se oblike razkrojé prav do nespoznavnosti, je pa poleg možnosti, da uveljavi svoj prirojeni talent, tudi nevarnost, da mladi slikar zaide v puhli artizem, ki bo brez duhovnosti in postal sam sebi cilj. Ti zanimivi in za umetnostnega sladokusca mikavni gvaši se zato zde le analiza in priprava za nekaj večjega, za kompozicijo, kjer se bodo vse slikarjeve sposobnosti uveljavile in ustvarile višje vrednote. Zdi se, da ima Zoran Mušič mnogo pogojev, da postane slikar velikega formata.

KNJIŽNI TRG IN POMIŠLJAJI

Borba za naše šolstvo. Pod naslovom »Naše šolstvo in brezposelni učiteljski in profesorski kandidati« je v februarju izšla brošura, ki sta jo izdali organizaciji brezposelnih učiteljskih in profesorskih kandidatov. Brošura ima namen, prikazati širši javnosti na eni strani obupne razmere, v katerih životari naše šolstvo, na drugi pa njihove vzroke in činitelje, ki so za te razmere odgovorni, to pa le v toliko, v kolikor je mogoče stvari spraviti v statistične oblike.

V velikem svetu divjajo boji za nov človekov obraz. Španija, Kitajska, Avstrija so najvidnejši dokazi gigantske borbe med tezo in antitezo, borbe, ki zajema polagoma in dosledno ves svet.

Ob dogodkih po teh frontah živi literatura, posebno dnevno časopisje, ki po svojih močeh zavaja tudi slovensko ljudstvo na daljna, tuja bojišča. Naše sile se izživljajo v domišljiji, naša pozornost je pod mogočnim, trajnim pritiskom najrazličnejših propagandnih sredstev usmerjena v tako zvani »veliki svet«. A pri tem izgubljam pod seboj lastna tla in pozabljamo na svoje neposredno okolje. Medtem ko se od leta do leta jasneje rišejo značaji narodov, ki so se po svetovni vojni prikopali vsaj do načelnih možnosti svobodnega razvoja in organske rasti, je podoba, da Slovenci životarimo po paradoksu: namesto da bi prisluhnili naravnemu razvoju svojega naroda, ki se vrši pri koreninah, v smeri od spodaj navzgor, in ga pospeševali, skušamo čim preprosteje razumevati borbo »velikega sveta« in jo do metodičnih potankosti presajati — od zgoraj navzdol — na naša tla ter se tako baje »vključiti v proces svetovnega dogajanja«.

Mimo borb v »velikem svetu« se bije vse polno borb tudi med nami samimi. Borimo se za knjižnico, za tiskovno svobodo, za bolnico, za poživitev tujskega prometa, za popolno univerzo, za svoboden gospodarski razvoj, za poglobitev kolodvora, za svetovne nazore oz. pristaše, za omejitve brezposelnosti, za novo šolstvo, proti centralizaciji, proti monopolizaciji in unifikaciji šolskih knjig, proti korupciji in dvojnemu zaslužkarjem, proti preveliki obremenitvi slovenskih železnic in železničarjev itd. Vse te borbe so čudovito prepletene med seboj.

Po navadi se borimo brez sistema. Ob pomanjkanju organiziranega, sistematičnega in skupnega dela za izboljšanje slovenskih razmer tvarnega in duhovnega značaja pa se nam pogosto godi kot vojaškemu zdravniku med svetovno vojno, ki jih je utegnil zanimati kvečemu še primer živečega ranjenca brez glave. Vajeni podobnih senzacij, ki si jih izmišljajo časnikarji za nevrastenično človeštvo, izgubljam smisel za stvarne, preprostejše in najbližje probleme. Borbe »velikega sveta« so često odmaknile našo pozornost od konkretnih, najbližjih nalog. Medtem ko ocenjujemo ideje in ideale velikega

sveta, se z vsakim dnem bolj kopičijo težave v domači hiši in se naša življenjsko važna vprašanja ostrijo do skrajnih alternativ.

Po vsem tem moramo razumeti dejstvo, da gre pri nas toliko tako imenovanih »akcij« po zlu še preden so se dodobra razvile, ali, kar je še huje, da se javnost, široke plasti ljudstva, za taka prizadevanja ne zmenijo. Vse kaže, da so v precejšnji meri deležne podobnega omalovaževanja tudi akcije za izboljšanje slovenskega šolstva.

Boj »za novo šolo«, za »ureditev šole« itd. je splošen pojav po svetovni vojni, ki je — v kolikor je to sploh mogoče — po večini držav že likvidiran. V tej borbi gre predvsem za osnovno idejo, ob kateri more »šola« živeti ter uspešno vršiti svoje naloge; to osnovno idejo predstavljata predvsem tista misel, na kateri temelji notranja ureditev te ali one države, in mentaliteta in kulturna raven vladajočega državljana.

O vprašanju »nove šole« so Nemci v zadnjih dvajsetih letih izdali na stotine knjig in znani so ruski eksperimenti na področju šolstva, predvsem na področju metodike in didaktike.

Problem šolstva je tudi pri nas do kraja pereč. Medtem ko je naša šola na eni strani še trdno zakoreničena v tradicijah šolstva izza avstrijskih časov in si posamezni šolniki in organizacije že dvajset let precej nesistematično in drug mimo drugega prizadevajo, da bi sezidali na novih temeljih novo šolo, primerno času in razmeram, pa se je na drugi strani to iskanje — ki je po svojem bistvu iskanje osnovne ideje, ob kateri naj bi šola živela — le prepogosto razblinilo v zunanja prizadevanja, v prenašanja idej in celo samo metodičnih podrobnosti iz »velikega sveta« na tla našega domačega šolstva.

Ta bolj ali manj uspešna »iskanja« so se resda izživljala v precej priložnostnih poizkusih, predavanjih, debatah, anketah, brošurah, knjigah, v borbah za decentralizacijo in depolitizacijo šole, v borbah za stalnost učiteljstva, proti monopolizaciji šolskih knjig in zvezkov, za tak in tak tip srednje šole itd., itd., vendar bi jih bilo sčasoma mogoče spraviti na enotno bazo in jih usmeriti k enotnim ciljem.

Zadnji udarec vsem tem akcijam, ki spadajo bolj ali manj med kulturna, idejna ali tako zvana načelna vprašanja našega šolstva, pa so bile grobe napake, ki jih je zakrivila državna prosvetna uprava. Medtem ko rase na eni strani zahteva po večji izobrazbi in rase vzporedno s to zahtevo število učencev, je čutiti na drugi strani občutno pomanjkanje učiteljev, profesorjev, šol in je tako na pr. v Sloveniji 522 brezposelnih učiteljskih abiturijentov in 152 brezposelnih profesorskih kandidatov.

To stanje našega šolstva obravnavajo v omenjeni brošuri in v spomenici (ki je izšla obenem z brošuro in ki so jo podpisala skoraj vsa slovenska kulturna društva in vrsta pomembnih slovenskih kulturnih delavcev) brezposelni učiteljski abiturijenti ter navajajo v glavnem sledeča dejstva:

»Radi površnega poznanja naših šolskih razmer se je v javnosti počasi izkristaliziralo mišljenje, da je brezposelnosti učiteljskega naraščaja kriva le hiperprodukcija ... — Hiperprodukcije učiteljskega naraščaja doslej še ni ... Moderna pedagogika stremi za tem, da se učitelj ukvarja z vsakim otrokom individualno. Po teh principih sme biti v razredu največ 30 učencev. V naši banovini pa je veliko primerov, da mora učitelj poučevati istočasno do 100 otrok, in to v prostorih, ki zadostujejo komaj za 40 ... — Mnogo učiteljev in učiteljic je že odslužilo svoja službena leta in čakajo na upokožitev ... — V dravski banovini je zaradi pomanjkanja učnega osebja zaprtih cca 200 razredov. Je nekaj primerov, da vsa šola nima pouka, ker učnega osebja ni, ali pa ena učiteljska moč vzdržuje pouk na vsej šoli ...« (str. 9.)

1150 učilnic primanjkuje. — 238 učilnic ograža zdravje učencev. — Razredi so prenapolnjeni. — Nepismenost v dravski banovini raste.

150 učiteljskih mest je izpraznjenih zaradi upokojitve in smrtnih primerov, obstaja pa potreba po razširitvi obstoječih in po ustanovitvi novih šol. — 500 brezposelnih učiteljev čaka na namestitev. — 500 novih učnih moči je potrebnih za dravsko banovino, odobren pa je kredit za 500 novih nastaviteljev v vsej državi, dočim bi jih bilo treba vsaj 2000... (po spomenici).

Brezposelni profesorski kandidati navajajo v brošuri in v spomenici v glavnem tele ugotovitve:

»Paragraf 8. zakona o srednjih šolah predvideva 660 učencev v 16 razredih. — Od l. 1929/30. dalje pa je bilo število učencev (na 6 gimnazijah v dravski banovini) normalno samo v dveh primerih, pa še tu le za kratek čas. — L. 1934. je bilo najvišje dopustno število (850 učencev v 20 razredih) povsod prekoračeno. — Vrhunec predstavlja II. drž. real. gimnazija v Ljubljani, ki je l. 1935/36. imela 1696 učencev...

Za uspešen pouk in če imajo profesorji po zakonu predpisano število ur, bi bilo potrebno za gimnazijo s 660 učenci 25 profesorjev, z 850 pa 30. To se pa dosledno ne izvaja... L. 1935/36., ko je število učencev toliko naraslo, je število profesorjev celo padlo, dasi je bilo že prej prenizko in je bilo kar 12 učnih moči premalo...« (str. 17, 18).

Tudi to je postal že običaj, da profesorji, ki uče predmete svoje stroke normalnih 18 ur, poučujejo po 2 do 4 ure predmete, za katere niso kvalificirani. Na ta način je po letu 1930. število nadur naraslo na 552 ur tedensko, število ur, ki so jih poučevali nestrokovnjaki, pa se je gibalo med 300 in 500. Direktorji so bili prisiljeni skrčevati pouk; l. 1936.-37. kar za 72 ur tedensko v dravski banovini...« (str. 19).

6 državnih srednjih šol v dravski banovini je bilo v šolskem letu 1936/37. prenapolnjenih in je imelo skupaj 52 razredov več, kakor dovoljuje § 8. zakona o srednjih šolah iz leta 1929. — 59 razredov na srednjih šolah v dravski banovini je bilo v istem šolskem letu prenapolnjenih in je imelo več učencev, kakor zahteva § 40. istega zakona. — 382 ur tedensko so poučevali profesorji predmete, za katere nimajo kvalifikacije. — 72 ur tedensko je bil skrajšan pouk na državnih srednjih šolah v dravski banovini. — 552 nadur tedensko poučujejo profesorji na državnih srednjih šolah v dravski banovini.

Pri tem pa je število brezposelnih profesorskih kandidatov, med katerimi jih mnogo čaka že po več let, naraslo na 152 (po spomenici).

Socialni položaj brezposelnih učiteljskih abiturijentov in profesorskih kandidatov predstavlja posebno poglavje, ki ga je brošura le nakazala, saj posameznikove usode in neštevilnih možnosti in posledic, ki iz takega življenja izhajajo, ni mogoče utesniti v statistične obrazce. Le-ti še od daleč ne morejo prikazati stvarnega položaja, ki je v resnici neprimerno hujši.

Brošura ne omenja drugih šol, zlasti ne meščanskih in strokovnih, kjer je pomanjkanje zunanjih pogojev za uspešno udejstvovanje šole najmanj tako občutno kakor na osnovnih šolah in na gimnazijah.

DBPK in DBUA objavljata na koncu brošure tole resolucijo: 1. V amandmane državnega proračuna 1938.-39. naj se na vsak način vstavi zadosten kredit za nastaviteljev brezposelnih učiteljev in profesorjev. — 2. Nastavitve se morajo vršiti po vrstnem redu. Upošteva naj se datum diplome, le v izrednih primerih socialno stanje, ne pa protekcija in drugi kriteriji. — 3. Upošteva naj se zakon, ki določa število učencev. Prenatrpani razredi naj se dele v paralelke. — 4. Zgrade naj se nove gimnazije (6 potrebnih) in nove ljudske šole. — 5. Službena doba učiteljev in profesorjev naj se zniža na 30 let. — 6. Učitelje in profesorje naj se razbremenijo in naj uče samo toliko

ur, kot jih predvideva zakon za normalne razmere na šolah. — 7. Prejemniki učiteljev in profesorjev naj se zvišajo (str. 23).

»Upamo, da bo ta naš apel zadnji in da mu bodo sledila resnična dejanja od merodajnih strani. Zaman so vse prelepe besede in še lepše fraze in najlepše obljube. Mladina na vse to nič ne da... Zanj so odločilna samo: dejanja, dejanja in zopet dejanja« (str. 22).

France Brenk.

Ilka Vaštetova: Roman o Prešernu. Samozaložba. 1937. Obsežna knjiga — čez štiri sto strani — samozaložba — nekaj precej omlednih Justinovih ilustracij s Prešernovo silhueto na ovitku. Roman o našem velikem poetu, po vzorcu sodobnega evropskega biografskega romana. Vaštetovi gre vsekakor zasluga, da je poskušala uvesti v našo književnost to literarno zvrst, ki se je tako razbohotila na evropskem knjižnem trgu in zavzema tudi pri nas dobršen del prevodov. Kar spomnimo se raznih romanov o Fouchéju, in Rasputinu, Napoleonu, Mariji Stuart, Kraljici Viktoriji, Petru Velikem, Balzacu, Van Gogh, Leonardu da Vinciju. Sodobni pisatelj je odkril novo snov in jo pridno eksploatira. 19. stoletje je dalo nekaj genijalnih sintetičnih zgodovinskih romanov, zajemajočih celotno problematiko velikih zgodovinskih razdobj, generacij (Vojna in mir, Balzac), naš čas se ustavlja predvsem ob zagonetki posamezne človeške osebnosti: če je Tolstoj vnesel Napoleona, Aleksandra, Kutuzova in celo vrsto drugih zgodovinskih in nezgodovinskih oseb v en sam velik roman in jih podredil isti nujnosti dogajanja, bi sodoben romanopisec ustvaril iz iste snovi vrsto posameznih biografskih romanov o Napoleonu, Aleksandru, Kutuzovu itd. Sodobno evropsko književnost bolešno zanima analiza pomembne, znamenite osebnosti, realizem preteklega stoletja je zaposljevala predvsem analiza povprečnega človeka, kakor so Gogoljevi birokrati, meščani, plemiči ali Flaubertovi tržani in buržuji. Sodoben pisatelj se več bavi s psihologijo kot s človekom in je zato ponavadi mnogo slabši psiholog od pisatelja 19. stoletja, ki mu je bilo več do človeka kot do psiholoških teorij. Sodoben pisatelj bolje psihologizira kot ustvarja, oblikuje življenje. Pisatelji biografskih romanov, kakor so n. pr. Stephan Zweig, Romain Rolland, Maurois, so včasih mnogo boljši esejisti kot pripovedniki, njihovi biografski romani se zelo približujejo esejistiki, portretnim študijam. Sodobni evropski roman bolj zaposluje analiza in sinteza osebnosti kakor analiza in sinteza razdobja, generacij, velikih človeških skupnosti. Tu ne gre za oboževanje, marveč bolj za iskanje osebnosti, iskanje njene notranje povezanosti z družbo in svetom. Pojav biografskega romana še ni dokaz za porast individualizma v sodobni književnosti; v njem je kvečjemu iskati skrb za usodo osebnosti, človeka v sodobnem svetu, ki postavlja na prestole in k vodstvu narodov laži-ljudi in laži-osebnosti.

Posebnost povojne literature ni predvsem roman o raznih velikih »možeh dejanja« — politikih, strategih, Kolumbih in Magalhaensih — marveč roman o pisateljih, umetnikih, komponistih; dobili smo vrsto romanov o osebnostih, kakor so Byron, Shelley, Villon, Rimbaud, Balzac, Leonardo da Vinci, Goethe, Beethoven — romanu sledita tudi dramatika in film: n. pr. drami o Molièru, Büchnerju, filmi o Beethovenu, Rembrandtu, Zolaju, ki smo jih videli tudi pri nas. Zajeti življenje kakega pisatelja v roman je na eni strani težje, na drugi lažje, kakor oblikovati življenje kakega »moža dejanja«: lažje, ker se ti problematika njegove osebnosti razodeva v delih, umetninah, ki so vedno bolj ali manj neposredne osebnosti izpovedi, težje, ker se njegova sla po uveljavljanju, dejstvovanju ne izživlja toliko v vidnih, zunanjih dejanjih kot umetnosti.